

Selostuksia ja arvosteluja

Platonin ihannevaltion toteuttamisyritys

Renata von Scheliha, Dion. Die platonische Staatsgründung in Sizilien. Mit Münztafel und Karte. Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung Leipzig 1934. 166 siv.

Dion, syrakusalainen valtiomies ja intomielinen Platonin ihailija, jonka nimi antiikin kirjallisuudessa elää kouluesimerkkinä jalosta isänmaanystävästä, on uudemman historiantutkimuksen kriittisessä valossa menettänyt paljon loistostaan. Vuosisadan ajan ovat hänen ansioitaan pyrkineet supistamaan historiantutkijat alkaen NIEBUHRista, joka leimaa hänet »seikkailijaksi ja levottomaksi pääksi», jonka valtiollinen toiminta sai aikaan pelkkää onnettomuutta Sisiliälle eikä tuottanut mitään pysyväisiä hedelmiä. ED. MEYER — mainitaksemme vain muutamia nimiä — pitää Dionia idealistina, joka taisteli elämän realiteetteja vastaan taistelua, joka ei missään tapauksessa olisi voinut päättyä onnellisesti, ja tällöin saattoi itsensä traagillisen syyn alaiseksi. Ankarammin arvostelee häntä BELOCH väittäessään että Dion pohjimmaltaan vain tahtoi syöstä Dionysios nuoremman valtaistuimelta itse sille astuakseen; Platon tuli hyvässä uskossa Sisiliaan järjestämään Syrakusan oloja, tietämättä että hän oli vain vehkeilyjen välikappaleena; Dion ei koskaan voinut uskoa että Platonin valtio-ihanne olisi Syrakusassa ollut toteutettavissa — sen hän osoitti silloin, kun hänellä oli valta käsissään. Myös V. WILAMOWITZ-MÖLLENDORFF on sitä mieltä, että Dion ei koettanutkaan toteuttaa Platonin ihannevaltiota, koska, niin filosofi kuin olikin, hän kuitenkin oli niin paljon käytännön mies, että tajusi sellaisen yrityksen mahdottomaksi; ja loppujen lopuksi hän ei tietänyt, mitä tahtoi. Tämä enemmän tai vähemmän kielteinen suhtautuminen Dioniin perustuu tekijän mielestä Platonin valtiollisen toiminnan aliarviointiin, mistä kuitenkin on tehnyt lopun H. FRIEDEMANN 1914 julkaisemallaan teoksella *Platon. Seine Gestalt*, johon

eräät myöhemmät Platon-tutkijat — SALIN, SINGER, HILDEBRANDT y. m. — nojautuvat.

Tärkeimmät antiikkiset Dionin elämäkerran lähteet ovat Platonin kirjeet, joita tekijä pitää aitoina, Diodoros, Cornelius Nepos ja ennen muita Plutarkhos, joka monipuolisimmin kuvailee häntä. Näiden y. m. antamiin tietoihin perustuen tekijä laajasti esittää Dionin elämän ja poliittisen toiminnan sekä täydentää tätä kuvaa selostamalla hänen jälkimainettaan myöhemmässä antiikkisessa kirjallisuudessa.

Sisilian kreikkalaiset kaupungit, jotka alkuaan olivat siirtoloita, eivät niin läheisesti kuin emämaan kaupungit olleet kasvaneet kiinni maakamaraan; ne olivat alttiimpia valtiollisille muutoksille ja niitä näytti olevan suhteellisesti helppoa käsitellä poliittisten kokeiden kohteina. Niinpä Platon, joka tahtoi siveellisesti ja poliittisesti kohottaa ja yhdistää Kreikan kansan, oli sitä mieltä, että juuri Sisiliassa voitaisiin luoda sellainen panhelleeninen valtiomuodostelma, joka vastaisi hänen ihannettaan. Hän tahtoi, että Sisilian kreikkalaiset yhtyisivät Syrakusan johdon alaisiksi ja että tässä kaupungissa vallitsisi filosofian läpätunkema hallitsija, joka Sisilian muiden kaupunkien hallitusmiehiksi asettaisi hengenheimolaisiaan. Tässä mielessä hän saapui Sisiliaan; onko vuosi 388 e. Kr., kuten tekijä arvelee, oikea, on kuitenkin epävarmaa. Mutta suuren filosofin ja Syrakusan itsevaltiaan, Dionysios vanhemman, kohtaaminen epäonnistui. Platonin vaatimus, että Dionysioksen oli muutettava tyranninvaltansa lainmukaiseksi monarkiaksi ja lakattava kohtelemasta Sisilian vierasperäistä väestöä samanarvoisena kuin kreikkalaisia, kaikui kuuroille korville. Ja pian tyranni alkoi vainota Platonia, jonka henki joutui vaaraan ja joka, kuten tunnettua, sitten karkoitettiin Kreikkaan sekä Aiginassa myytiin orjaksi. Ainoa positiivinen tulos Platonin ensimmäisestä Sisilianmatkasta oli hänen sillä tekemänsä tuttavuus tuolloin parinkymmenenvuotiaan Dionin kanssa, joka luonnonlahjoiltaan ja ihanteelliselta hengenlaadultaan kohosi korkealle kaikkien muiden tyranninhovissa oleskelevien yläpuolelle ja nuoruuden koko hehkulla kiintyi kahta vuosikymmentä vanhempaan opettajaan. Yhtäkaikki Dion, joka oli tyrannin lanko ja josta tuli hänen vävyinsäkin, edelleen sai hallitsijan puolelta osakseen suosiota sekä suoritettavakseen tärkeitä valtiollisia tehtäviä. Ja hän säilytti huomattavan asemansa vielä Dionysios vanhemman kuoltuakin 367 e. Kr., jolloin tämän poika, Dionysios nuorempi, noin kahdenkymmenenviiden ikäisenä seurasi isäänsä. Mutta pojasta oli polvi huonontunut. Uusi hallitsija oli jäänyt vaille val-

tiomiehen koulutusta ja oli luonteeltaan ryhditön ja epäluotettava. Dion, joka arveli, että hänet vielä voitaisiin kasvattaa kunnon hallitsijaksi, ja toivoi, että nyt — kahdenkymmenen vuoden kuluttua ensimmäisestä yrityksestä — aika olisi kypsynyt ihannevaltion luomiseen, sai hallitsijan kutsumaan Platonin Syrakusaan. Kuu-sikymmenvuotias filosofi ja Akademan johtaja epäröi, mutta tuli. Ja ensi työkseen hän alkoi itsevalτίας-oppilaalle opettaa matematiikkaa — ajatusvoimisteluksi nuorelle miehelle, joka ei koskaan ollut pakottautunut keskitettyyn henkiseen työhön. Häilyväinen hallitsija innostui Platonin opetukseen ja lupasi ryhtyä Dionin avulla toteuttamaan tämän valtiollista reformiohjelmaa; mutta pian olivat Dionin kadehtijat saaneet tämän karkoitetuksi. Platon jäi toistaiseksi Syrakusaan, mutta pysytteli erillään kaikista julkisista toimista, kunnes sai luvan poistua maasta. Platon ja Dion tapasivat sitten toisensa Ateenassa, missä elivät läheisissä ystävyysuhteissa; ne vuodet, jotka Dion vietti Platonin Akademan piirissä, olivat hänen onnellisimpansa. Mutta Dionysios kutsui vielä kerran iäkkään filosofin luokseen, ja tämä taipuikin Syrakusasta saapuneiden ystäviensä hartaista pyynnöistä lähtemään yhtä vaivaloiselle kuin tuloksettomalle matkalle; sillä perille saavuttuaan hän tapasi nautintoihin vajonneen tyrannin, josta ei ollut hänen aatteittensa toteuttajaa, ja palasi täysin pettyneenä kolmannen kerran Kreikkaan 360 e. Kr. Paluumatkalla Ateenaan hän Olympian kisoissa tapasi Dionin, joka nyt oli päättänyt asevoimin palata kotikaupunkiinsa. Tämä tuuma, jonka Platon hyväksyi, pantiin kuitenkin vasta kolme vuotta myöhemmin täytäntöön, ja monien vaiheiden jälkeen Dion vihdoin saattoi ratsastaa Syrakusaan pienen uskollistensa joukon seuraamana asukkaiden tervehtiessä häntä kaupungin vapauttajana. Dionista oli nyt tullut Syrakusan hallitusmies. Mutta hänen asemansa oli tukala, koska tyranni varusväkineen vielä piti hallussaan linnaa, mistä aika ajoin tehtiin tuhoisia hyökkäyksiä. Sitäpaitsi syntyi sisäisiä vaikeuksia; Syrakusan vaivoin kurissa pidetty väestö alkoi demagogien yllyttämänä kapinoida vaatien radikaalisia uudistuksia, maanjakoa y. m., mikä ei käynyt yhteen sen ohjelman kanssa, minkä Dion oli itselleen asettanut, ja päälle päätteeksi tyrannin onnistui päästä karkuun Italiaan, mistä käsin hän alkoi vehkeillä yksissä tuumin Dionin vastapuolueen kanssa. Vihdoin kansa erotti Dionin hänen johtajantoimestaan asettaen sijalle strategi-kollegion, jonka etunenässä oli hänen entinen ystävänsä ja sittemmin pahin vastustajansa Herakleides. Dion sotajoukkoineen vetäytyi Leontinoin kaupunkiin. Mutta kun tyrannin joukot murhaten ja polttaen jälleen

terrorisoivat kaupungin asukkaita, kutsui eräs puolue hänet avuksi. Vielä kerran Dion pelasti Syrakusan ja sai kansalta osakseen kiihosta ja kunniaa. Nyt ainakin olisi luullut hänen voineen panna käytännössä täytäntöön Platonilta oppimansa teorit. Mutta Dionin kädet olivat sidotut. Kun hänen kannattajansa vaativat ankaria toimenpiteitä hänen vastustajiansa, varsinkin Herakleidesta vastaan, niin hän platonilaisena ei ainoastaan antanut petturille anteeksi, vaan vieläpä korotti hänet laivaston ylipäälliköksi; ja ennen pitkää tämä vanhaan tapaansa yllyttämällä kansaa uursi pohjan Dionin jalkojen alta. Eikä tilanne parantunut, vaikka tyrannin varusjoukko kahden vuoden saarron jälkeen antautui. Syrakusan väestö ei ymmärtänyt Dionin ylevähenkistä valtiotaitoa, jonka lisäksi hänen luonteessaan oli jotakin itseensä sulkeutunutta, kansaa loitontavaa, ylpeyttä, josta Platonkin on huomauttanut. Lopulta Dion tunnonvaivoja kärsien suostui tuomitsemaan kuolemaan Herakleideen, mutta hänen lähimpiensä piiristä, itse platonilaisten joukosta, nousi toinen vehkeilijä, Kallippos, jonka toimesta hän ennen pitkää salamurhaajain kädestä omassa talossaan kaatui. — Jos, niinkuin tekijä otaksuu, eräät Platonin kirjeet ovat autenttisia, niin filosofi vielä Dionin kuoltuakin on koettanut tämän kannattajien avulla toteuttaa valtiollisia suunnitelmiaan. Mutta kuollessaan täytyi Platonin myöntää, että rikkinäinen ja barbaareille alttiiksi annettu kreikkalainen Sisilia oli niin kaukana hänen helleeniläisestä ihannevaltiostaan kuin olla saattoi.

Tekijä jatkaa kuvaustaan Syrakusan historiasta Dionin kuoleman jälkeen ja koettaa osoittaa, että vielä Timoleonin valtiollisesta toiminnasta huokuu Platonin henki. Että Tarentissa, pythagoralaisen Arkhytaan ollessa johtomiehenä n. 380—345 e. Kr., vallinnut valtiomuoto oli suorastaan Platonin inspiroima, on tekijästä eittämätöntä. Ja juuri tätä konkreettista tapausta silmällä pitäen hän tehostaa, että Platonin valtio-ihanne ei suinkaan ollut mikään utopia. H ä n e n syytään ei ollut, että yritys ei Sisiliassa onnistunut.

Tekijän tutkimus on tarkoitettu jonkinlaiseksi Dionin kunnianpelastamiseksi. Ja osaksi se historiallisten todistuskappalten valossa sellaiseksi muodostuukin. Mutta vain osaksi. Niin ylevät poliittiset ihanteet kuin Dion olikin omaksunut ja niin toimikykyiseksi ja pelottomaksi kuin hän vaaran hetkellä osoittautuikin, ei hänellä ilmeisesti ollut sitä kaikki realiteetit huomioon ottavaa ja määrätietoista, kaikki vastukset voittavaa tarmoa, joka vasta luo suuren valtiomiehen.

EDV. REIN.